

ENT
2620

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MCZ
LIBRARY
MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

FEB - 4 1986

Deel 45

1 december 1985

No. 12

HARVARD
UNIVERSITY

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

B. J. LEMPKE, Trekvinders in 1984 (vijfenveertigste jaarverslag) (Lepidoptera): 169; V. S. van der GOOT, De Sepsidae van Nederland, 1856-1984 (Diptera) 2. Mijn eigen determinaties, enkele gevolgtrekkingen daaruit en enige vergelijkende aantekeningen van de Belgische fauna: 177; Th. HEIJERMAN & C. J. H. BOOIJ, De Friese loopkeverfauna: soortenarm of onderbemonsterd?: 183; J. C. P. M. van de SANDE, *Diglotta submarina* Fairmaire & Laboulbène, nieuw voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Staphylinidae): 189; RYSZARD MIETKIEWSKI & LEO P. S. van der GEEST, Notes on entomophthoraceous fungi infecting insects in the Netherlands: 190; KORTE MEDEDELING: B. AUKEMA: *Ortholomus punctipennis*: 192; LITERATUUR: 176, 188; PERSONALIA: 192.

Trekvlinders in 1984 (vijfenveertigste jaarverslag) (Lepidoptera)

door

B. J. LEMPKE

ABSTRACT. — Migrating Lepidoptera in 1984 (forty-fifth report). Report on the migrants observed in The Netherlands in 1984. An abridged version in English is added at the end.

Januari was erg zacht en somber. Alleen in het midden van de maand daalde het kwik ongeveer een week beneden het vriespunt, maar in de regel alleen 's nachts. Februari begon met betrekkelijk zacht weer, maar de tweede en derde decade waren vrij koud waarbij het 's nachts vaak enkele graden vroom, terwijl de thermometer overdag meest niet hoger steeg dan een paar graden boven nul bij overigens rustig en niet zelden zonnig weer.

Maart was verre van fraai, veel dagen met een gure noordoosten wind, de nachten nauwelijks boven het vriespunt en in de helft van de maand zelfs een aantal malen er onder. Toch stonden op 5.III de gele crocussen ineens massaal boven de grond en vlak daarna ook de paarse en witte, maar de bloemen kwamen meestentijds niet echt open. Pas tegen het eind van de maand werd het wat behaaglijker toen de thermometer soms 10° aanwees. Echt lenteweer brachten de twee laatste decaden van april. Op de 15de werd het in Noord-Brabant zelfs 23°!

De hele meimaand was te koud en erg somber. Alleen in het laatst van de maand kwamen een paar mooiere dagen voor. Heel mooi was evenwel de 31ste met 20°, uitgerekend op Hemelvaartsdag! Overigens leverde de balans van de eerste vijf maanden een tekort van liefst 60 uur zonneshijn op. Ook juni en juli waren te koud, beide met een korte onderbreking van beter weer (15-21.VI, 7-11.VII). Eind juli sloeg het weer gelukkig echter om. Tot eind augustus bleef het warm en zonnig met nauwelijks enige regen.

Vanaf 4.IX veranderde het weer echter drastisch, nauwelijks een dag zonder regen en maar zelden een temperatuur van 20°, integendeel herhaaldelijk niet meer dan 14 of 15°. Veel dagen met mooi zacht herfstweer echter in de tweede en derde decade van oktober en begin november (31.X en 1.XI nog 18°!). Met een korte onderbreking van 15-18.XI duurde het vrij zachte weer tot de laatste week van december, toen het licht begon te vriezen.

Tot begin augustus vooral voor dagvlinders dus een ongunstig seizoen. Daarna was de tijd te kort om de achterstand in te halen.

Bruikbare gegevens werden ontvangen van 122 medewerkers, belangrijk minder dan in 1983, een gevolg van het nu zeer middelmatige seizoen. Hieruit kon het hieronder volgende verslag samengesteld worden.

1. *Colias hyale* (Linnaeus). De Gele luzernevlinder was in 1984 wel bijzonder slecht vertegenwoordigd. Slechts vijf exemplaren konden genoteerd worden: op 21.VII (twee) en 18.VIII (één) op de Sint Pietersberg (B. van Aartsen), op 28.VII één bij Emmadorp (Zl., bij het land van Saaftinge; C. van Hooge) en op 19.IX één bij de Braakman (opgave van L. D'Hoore). (Even slechte jaren waren 1978, 1979 en 1981).

2. *Colias crocea* (Fourcroy). Heel wat beter was de Oranje luzernevlinder vertegenwoordigd. De eerste exemplaren werden op 10.VII genoteerd, één te Hoek bij Terneuzen (F. Haak) en drie te Aardenburg (R. van Westrienen). In deze maand werden nog 17 exemplaren gemeld, alle uit Zeeland, waarvan zes op 11.VII, vijf op 12.VII en nog zes op even zoveel volgende dagen, zowel uit Zeeuws-Vlaanderen als van de meeste eilanden. In VIII werd *crocea* op 10 data gemeld, maar nu steeds in slechts een enkel exemplaar, niet alleen uit Zeeland, maar ook van Maastricht (H. Peeters), Biddinghuizen (Flevoland) (J. Meerman) en de Kooibosjes op Terschelling (P. Zumkehr). September werd een bijzonder goede maand met waarnemingen in de meeste provincies. Topdagen waren 2 en 13.IX met meer dan 30 exemplaren. Een heel goede vliegplaats bleek een braakliggend terrein bij Nieuwegein te zijn (J. Snel). Ook oktober leverde nog enkele waarnemingen op: 3.X te Vlissingen, 4.X drie op de Grie (Boschplaat, Terschelling), 11.X te West-Souburg en bij het Jellemabos (Boschplaat) en 15.X één te 's-Heer Abtskerke en te Hollandsche Veld (Dr.).

Het totale aantal geregistreerde exemplaren bedroeg 198, ongeveer 80% van het aantal van 1983.

Vindplaatsen. Lbg.: Maastricht, Nederweert, Meijel, Panningen, Lottum. NB.: Engelen, Waalwijk, Bergen op Zoom. Zl.: 13 plaatsen in Zeeuws Vlaanderen, verder Vlissingen, West-Souburg, Dishoek (gem. Valkenisse), Middelburg, Brigdamme (gem. Middelburg), 's-Heer Abtskerke, Kortgene, Zierikzee. ZH.: Melissant, Brielle, Delft, Zoetermeer, NH.: Zandvoort, Egmond-Binnen. Utr.: Nieuwegein, Rhenen. Flevoland: Biddinghuizen. Ov.: Schalkhaar. Dr.: Hollandsche Veld. Fr.: Pietersbierum, Terschelling (Noordvaarder, Kooibosjes, Boschplaat).

3. *Vanessa atalanta* (Linnaeus). Het eerste exemplaar werd op 14.IV in de stad Groningen gezien (A. de Veld). Na een tweede op 17.IV te Oosterbeek-Laag werd de vlinder vanaf de 20ste tot het eind van de maand dagelijks gemeld, zij het in meest zeer klein aantal, maar wel tot in het noorden van het land toe. In de sombere meimaand werd slechts zesmaal een *Atalanta* gezien, telkens één per datum. Van 8.VI-6.VII werd hij wat regelmatig opgemerkt, maar hij bleef toch zeer schaars. Vanaf 7.VII werd de vlinder minder zeldzaam. Op de 9de werden op Terschelling 15 exemplaren geteld, de volgende dag zelfs 22 en 10 te Workum. Op de 12de liep het dagtotaal op tot 58, maar van 13.VII-1.IX was het dier weer schaars. Eindelijk, notabene in de verre van mooie septembermaand, stegen de aantallen behoorlijk. Zo werden op 13.IX 165 exemplaren geteld, de 18de 177, de 28ste 182 en 4.X nog 137. Maar daarna liepen de aantallen snel terug en werden dagen met een totaal van meer dan 10 steeds schaarser. Toch werd tot 13.XI nog bijna elke dag ergens een *Atalanta* gezien. Slotdata: op 13.XI zowel te Oosthuizen als te Nunspeet één exemplaar en de laatste op 3.XII, zonnend op het asfalt te Wageningen (M. Franssen).

In de herfst zuidwaarts vliegende vlinders werden gezien op 5 en 18.IX te Eindhoven en op 6.X bij 16° zelfs drie langs het spoortalud te Sittard (K. Penners).

Het jaartotaal bedraagt 4600, middelmatig voor deze soort, al is het lang niet het laagst genoteerde.

4. *Cynthia cardui* (Linnaeus). Pas op 11.VII werd het eerste exemplaar van de Distelvlinder gemeld, waargenomen op het Jan Thijsseduin op Terschelling (P. Zumlehr). Negen dagen

later vloog het tweede te Zuidzande waarna nog acht op zes julidagen volgden. In augustus werd de vlinder op bijna de helft van het aantal dagen opgemerkt, maar het dagtotaal bracht het meestal niet hoger dan slechts één exemplaar. Een uitzondering was 28.VIII toen er zeven geteld werden, dankzij vooral een viertal te Hulst. September werd nauwelijks beter met 44 in 18 dagen. De beste dag in deze maand was 2.IX met een totaal van 14, waarvan 9 in het zuiden van het land. Op 3 en 4.X werd telkens een Distelvlinder te Egmond-Binnen gezien, terwijl zelfs november nog twee waarnemingen opleverde: één in het Lheebroekerzand (Dr.) (R. Westerneng) en de andere op 16.XI te Harderwijk (D. van Katwijk).

Het totale aantal bedroeg 85, geen wonder dat de meeste medewerkers geen enkele *cardui* gezien hebben! Toch hebben we nog slechtere jaren meegemaakt: 1961 met 71 en 1957 met 57.

5. *Issoria lathonia* (Linnaeus). Slechts één werd buiten het normale territorium van de soort (de duinen) gezien: een vers ♂ op 20.VI te Amstelveen (C. Zonneveld).

6. *Acherontia atropos* (Linnaeus). De eerste Doodshoofdvlinder werd 20.VII bij de Pol (Ov., bij Steenwijk) aangetroffen (A. de Jonge). Maar blijkens de vroegste rupsevondst moeten er al verscheidene weken eerder vlinders aangekomen zijn. Daarna werd *atropos* nog drie maal in juli genoteerd. Een uitzonderlijke waarneming is die van een exemplaar te Fruins (Fr.), dat om 3 uur 's middags om bijenkasten vloog (R. Torensma). In VIII werden vier exemplaren waargenomen, begin IX twee en begin X het laatste, wat dus een totaal van 11 vlinders opleverde, een vrij normaal aantal.

Anders staat het met de rupsen. Reeds op 2.VIII werden de eerste twee in Zuid-Limburg gevonden (te Eijsden en te Geleen), gevolgd door een derde te Stein op 24.VIII. Maar als bijna altijd werd september de beste maand met niet minder dan 39 rupsen. Tenslotte werden er in oktober nog vier te Emmen aangetroffen. In totaal waren het er dus niet minder dan 46, een aantal dat maar zelden bereikt wordt. Diverse exemplaren verpopten en leverden later ook de vlinder. Bijzonder gelukkig was de heer J. Mikkers hiermee. Hij kreeg twee rupsen uit zijn woonplaats Buren en negen uit Emmen. Alle verpopten, de poppen werden boven een waterbad tegen de centrale verwarming gezet en alle leverden de vlinder, de laatste op 23.I.1985.

Poppen die bij het aardappelen rooien waren gevonden, werden slechts van twee plaatsen gemeld: 12 op een veldje bij Sluis en twee te Schoonrewoerd.

Vindplaatsen (alle stadia). Lbg.: Eijsden, Geleen, Stein, Peij (bij Echt), Weert. NB.: Asten, Berghem (bij Oss), Raamsdonksveer, Hoeven (oostelijk van Oudenbosch). Zl.: Sluis, Oosterland. ZH.: Cillaarshoek (gem. Maasdam), Leiden, Schoonrewoerd. Gdl.: Kerk-Avezaath, Buren, Wolfheze, Ede, Nunspeet. Ov.: Zutphen, Holten, Borne, Dalfsen, de Pol bij Steenwijk. Dr.: Vledderveen, Emmen. Fr.: Wolvega, Zandhuizen, Gorredijk, Scharnegoutum (noordwest van Sneek), Huins (ten zuiden van Dronrijp), Vlieland.

7. *Agrius convolvuli* (Linnaeus). De eerste Windepilstaarten werden op 25.VII aangetroffen, de een te Stein (pater Munsters) en de ander te Oosterland (Zl.) (J. Meerman). Twee dagen later vlogen op laatstgenoemde plaats twee op Kamperfoelie. De 30ste werd *convolvuli* te Aardenburg gezien en de dag daarop te Nederweert. In VIII werd de vlinder op zeven dagen genoteerd met in totaal 11 exemplaren, terwijl er in IX nog vijf volgden op vier dagen. De laatste vlinder werd 29.IX te Wolvega gevangen (Ph. Zeinstra). Het jaartotaal was dus 24.

Was 1983 het topjaar voor de vlinders, 1984 werd dat voor de rupsen. De eerste berichten die daarop wezen kwamen van de heer J. Kazenbroot (Oss). Op 25.VIII werden er enkele aangetroffen bij Megen op een hellinkje begroeid met Akkerwinde (*Convolvulus arvensis* L.). Lopend langs de rand van een maisveld waarin deze plant ook groeide werd daarop eveneens een rups gezien. Een naarstig zoeken langs de randen van het veld leverde er tenslotte ruim 40 op. Een nog veel rijker oogst kwam van een maisveld bij Ooijen. Gewaarschuwd door een boer dat de dieren ook midden in de mais zaten werd daar een enorm kluwen van mais en Haagwinde (*Calystegia sepium* (L.) R. Br.) aangetroffen. Daar zaten de rupsen met vier tot zes bij elkaar op de planten. Twee keer zoeken leverde er alleen bij Ooijen al bijna 300 op. Ook op andere plaatsen bij de Maas bleken ze in flinke aantallen aanwezig te zijn (vgl. de lijst van vindplaatsen), zodat een groepje verzamelaars er van 24.VIII-15.IX ongeveer 850 bijeen bracht.

Ook ten westen van 's-Hertogenbosch bleken de rupsen aanwezig te zijn. De inmiddels ge-waarschuwde heer P. Keijzer (Vlijmen) vond ze in zijn omgeving eveneens in aantal op beide windesoorten, vooral dicht bij of in de mais. Maar te Oorschot werden de dieren in groot aantal op een aardappelveld aangetroffen (G. van Balveren).

In Flevoland moeten de rupsen massaal op Haagwinde aanwezig geweest zijn. Op 8.IX trof de heer J. Meerman er drie aan in een 1 ha groot veld van Haagwinde, dat vrijwel geheel ont-bladerd was. De vele huidjes bewezen dat er honderden geweest moeten zijn. Op de Kamper-zeedijk werd er één aangetroffen, maar ook daar moeten gezien de vraat vele geweest zijn.

In Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal werden op enkele plaatsen rupsen op Haagwinde gevonden die tussen het riet groeide. Bij Weesp werden in IX 47 exemplaren op de spoordijk op Akkerwinde aangetroffen. Een deel daarvan werd binnen opgekweekt. Maar de rest werd buiten gelaten. Al deze dieren stierven door het koude natte septemberweer. Ongetwijfeld is dit ook gebeurd met de rupsen in de vrije natuur, terwijl ook voor de poppen de temperatuur vooral 's nachts te laag geworden moet zijn om zich tot vlinder te kunnen ont-wikkelen. Vandaar dat de duizenden rupsen die er ongetwijfeld geweest zijn, nauwelijks een herfstvlinder opgeleverd hebben. Het aantal nauwkeurig getelde rupsen bedraagt 1008.

Poppen. Op 5 en 27.IX werd er telkens één te Meijel (Lbg.) gevonden. Uit de eerste ver-scheen 26.X de vlinder (A. Sonnemans). Een derde werd 1.X te Deventer aangetroffen. In elk geval leefde die nog in III.1985 (G. Flint).

Vindplaatsen (r is rups(en)). Lbg.: Cadier en Keer, Stein, Nederweert (ook 1 r), Meijel, Venray. N.B.: Asten (r), Son (5 r), Breugel (30 r), Veghel (5 r), Oss (27 r), Megen (N van Oss, 65 r), Ooijen (N. van Oss, aan de Maas; 353 r), Wild (NO van 's-Hertogenbosch; 42 r), Engelen (aan de Dieze; 14 r), Vlijmen, Bokhoven (N van Vlijmen, aan de Maas; 106 r), He-dikhuizen (NW van Vlijmen; 41 r), Waalwijk (60 r), Raamsdonksveer (70 r), Oosterhout (60 r), Goirle (50 r), Etten-Leur (2 r). Zl.: Lamswaarde (1 r), Terneuzen (plus 1 r), Aardenburg, Kortgene (1 r). ZH.: Melissant, Alblasterdam (3 r). NH.: Amsterdam (1 r), Kwadijk (1 r), Hobrede (3 r), Oterleek (4 r), Weesp (47 r). Gdl.: Driel (Bommelerwaard; 5 r), Drempt (1 r). Flevoland: Lelystad (plus 3 r), Ketelhaven (1 r), Dronten (11 r). Ov.: Deventer (28 r), Gene-muiden (11 r), Kamperzeedijk (1 r). Dr.: Emmen. Fr.: Oosterwolde, Blesdijke, Wolvega, Jou-re.

8. *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus). De eerste Kolibrievlinder werd 2 juli te Groenin-gen (Lbg.) waargenomen (T. Gooren). Op 5.VII vloog een exemplaar te Groede en dit bleek het eerste te zijn van een ononderbroken reeks meldingen, vooral uit Zeeuws-Vlaanderen, die grotendeels gecoördineerd werden door L. D'Hoore te Sluis. Daarnaast kwamen meldingen uit verscheidene delen van het land, van Zuid-Limburg tot op Terschelling. De topdag was 14.VII met 49 exemplaren. In VIII minderden de aantallen heel sterk, ook in Zeeland. In IX werd de vlinder niettegenstaande het ongunstige weer op bijna de helft van de dagen gezien, maar meest niet meer dan één per dag. In X was het resultaat nog slechter, slechts negen dagen met even weinig waarnemingen, de laatste op de 21ste toen toch nog een *stellatarum* te Ouddorp werd gezien (K. Hoek).

Het totale aantal gemelde vlinders bedroeg 316, voor Nederland natuurlijk heel fraai, maar dit is uitsluitend te danken aan de sterke immigratie. Van hun afstammelingen heeft zich ook bij deze soort maar een heel klein deel tot vlinder kunnen ontwikkelen.

Natuurlijk zijn er heel wat rupsen geweest. Het intensiefst werd ernaar gezocht in Noord-Brabant, vooral in de omgeving van de Maas, verder op een paar plaatsen langs de IJssel en in Flevoland. De eerste werden aangetroffen op Glad walstro (*Galium mollugo* L.) op een veldje midden in 's-Hertogenbosch. Daarna werd op diverse plaatsen gekeken, nu op Echt walstro (*Galium verum* L.). In totaal leverde dat 150 rupsen op (J. Kazenbroot c. s.). Bij Vlijmen wer-den er eveneens 35 aangetroffen (P. Keijzer). Bij Lelystad werden van 12-20.VIII 36 rupsen gevonden, de meeste op Echt walstro, één echter op Lievevrouwebedstro (*Asperula odorata* L.), terwijl op 16.IX een pop werd aangetroffen in een bak met Meekrap (*Rubia tinctorum* L.), waarop de rups vroeger, toen deze plant veel gekweekt werd in het zuidwesten van Nederland, zo geregeld voorkwam dat de vlinder ernaar genoemd werd. Tenslotte werden op 10.VIII ook

nog twee rupsen te Alblasserdam aangetroffen (T. Kleijn). In totaal werden 220 rupsen verzameld. Ook in dit geval zijn de meeste herfstrupsen en -poppen omgekomen blijkens het geringe aantal vlinders in september en oktober.

Vindplaatsen (alle stadia). Lbg.: Vijlen, Wijlre, Cadier en Keer, Maastricht. Sint Pietersberg, Neerbeek, Stein, Susteren, Maasbracht, Nederweert, Steijl, Velden, Lottum. Nb.: Nuenen, Oss, Megen, Macharen, Ooijen, Herwijnen, 's-Hertogenbosch, Vlijmen, Waalwijk, Etten-Leur. Zl.: Zaamslag, Spui, Axel, Terneuzen, Hoek, Sas van Gent, Braakman, IJzendijke, Waterlandkerkje, Sint Kruis, Heille, Aardenburg, Oostburg, Schoondijke, Breskens, Groede, Zuidzande, Retranchement, Nieuwvliet, Cadzand; Middelburg, Heinkenszand, 's-Gravenpolder, Waarde, Kortgene, Zierikzee, Oosterland. ZH.: Middelharnis, Stellendam, Ouddorp, 's-Gravenhage, Meijndel, Noordwijkerhout, Alblasserdam, Zoetermeer. NH.: Haarlem, Egmond-Binnen, Callantsoog, Purmerend, Weesp. Gdl.: Buren, Wageningen, Lunteren, Arnhem, Winterswijk. Flevoland: Lelystad. Ov.: Zutphen, Deventer, Ens (NO-polder). Fr.: Tjalleberd, Leeuwarden, Terschelling (Hoornsebos, Jan Thijsseduin, Doukesplak).

9. *Lithosia quadra* (Linnaeus). Op 30.VII werd een ♂ te Vijlen op licht gevangen (C. Alders), pas het tweede exemplaar na 1973.

10. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel). Reeds op 28.III werd er één te Kortgene aangetroffen (J. van Vuure). De volgende werd pas op 8.VII te Terneuzen gevangen (E. Vermandel). In de tweede helft van deze maand was *ipsilon* regelmatig aanwezig, maar slechts op een beperkt aantal plaatsen en steeds in weinig exemplaren, hoewel daar wel een paar van Terschelling bij waren. In VIII werden op 10 data niet meer dan 12 vlinders genoteerd. September begon wat beter te worden. Vanaf de zesde werd *ipsilon* bijna dagelijks genoteerd en ook de aantallen werden wat hoger (12 op de 18de, 16 op de 27ste). In X was de uil ook praktisch iedere dag aanwezig evenals in de eerste helft van XI. Hoogste dagtotaal: 19 op 31.X. Nog op 10-12.XI werden er elke dag 11 à 12 genoteerd. Laatste waarneming: 15.XI, twee te Kortgene (J. van Vuure). Jaartotaal 323, wat een zeer middelmatig seizoen betekent.

Vindplaatsen. Lbg.: Geulle, Stein, Nederweert, Meijel, Belfeld, Reuver, Lomm, Groeningen. Zl.: Terneuzen, Kortgene. ZH.: Melissant, Brielle, Den Haag, Lexmond. NH.: Oosthuizen. Gdl.: Drempt. Ov.: Dalfsen, Steenwijk. Fr.: Nieuw Formerum (Terschelling).

11. *Peridroma saucia* (Hübner). In V, VI, VII en VIII werd telkens één exemplaar gezien, het eerste op 12.V te Kortgene. Op 3 en 7.IX werd op beide dagen telkens ook weer één *saucia* gevangen. Maar oktober bracht het tot vijf exemplaren op vier dagen. De beste maand werd echter november met 14 op acht dagen, de laatste op 11.XI, toen er zowel te Vijlen als te Geulle nog één gevangen werd.

Totaal aantal 25, wat voor deze soort redelijk is.

Vindplaatsen. Lbg.: Vijlen, Geulle, Stein, Belfeld, Reuver. Zl.: Terneuzen, Kortgene. ZH.: Oostvoorne, Voorschoten. NH.: Oosthuizen. Fr.: Nieuw Formerum.

12. *Spodoptera exigua* (Hübner). Eén exemplaar te Terziet (Zuid Limburg) op 11.VII (M. Prick).

13. *Heliothis armigera* (Hübner). Eén exemplaar op 22.VII in de Tweede Duintjes (Terschelling) (P. Zumkehr).

14. *Heliothis peltigera* (Denis & Schiffermüller). Eén exemplaar op 13.VIII te Maasbracht (J. Sentjes).

15. *Autographa gamma* (Linnaeus). Op 1.V werd een vlinder in een kas te Knegsel (NB.) aangetroffen (mevr. Gehéniau), vermoedelijk afkomstig van een rups die zich daar ontwikkeld had. De eerste Gamma-uil buiten werd pas op 25.V te Ouddorp waargenomen (W. Grinwis), een maand later dan normaal. Doch vanaf die datum begon een onafgebroken reeks meldingen die zou voortduren tot begin XI. Maar de dagtotalen bleven weken lang zeer klein en kwamen slechts éénmaal boven de tien uit (21 op 26.VI). Aan het eind van de eerste juliweek trad echter een verbetering in, al bereikte het dagtotaal maar zelden 30 exemplaren. Een uitschieter werd 12.VII met 159. Pas in de tweede helft van VIII kon een duidelijke toename geconstateerd worden. Plaatselijk konden zelfs grote concentraties aangetroffen worden zoals aan het Zwin, waar op 18.VIII honderden vlinders op bloeiende Zulte (*Aster tripolium* L.) en

Lamsoor (*Limonium vulgare* Mill.) vlogen. Zelfs op 2.IX waren daar nog grote aantallen aanwezig (M. Jansen). Andere opvallende concentraties werden gemeld van Zoetermeer (op 23.VIII tijdens onweer enkele honderden; P. van Wely), op de Worth-Reder heide (zeer talrijk op 25.VIII; J. Snel), Lottum (13. IX talrijk op Siletta; P. van de Pol) en Meijel (ook op 13.IX, talrijk op Boekweit, maar een week daarna slechts enkele; A. Sonnemans), de Lemelerberg (honderden op 17.IX; G. Flint), Dwingeloo (idem, 18.IX; B. van Aartsen). Dat daarbij ook trekkende zwermen betrokken waren blijkt uit de dagelijkse waarnemingen te Dalfsen: ruim 400 op 6.IX, maar de dagen daarvoor en daarna geen of een enkel exemplaar.

Na 30.IX werden de aantallen minder, hoewel op 4.X nog ruim 100 exemplaren op Terschelling geteld werden en zelfs op 1.XI nog 40 op de Boschplaat. Maar daarna werd de vlinder heel schaars. Op 29.XI vloog te Drempt bij 13° nog een *gamma* in de zon (Ch. Naves) en op 1.XII kwam de laatste te Harderwijk te voorschijn bij het aanharken van de tuin (D. van Katwijk).

Ook rupsen blijken er laat geweest te zijn. Op 4.IX werd er één te Meijel op Bijvoet gevonden, die 29.X de vlinder leverde, terwijl van een op 23.XI buiten op een Chrysant te Dirksland aangetroffen rups de pop op 11.XI uitkwam.

Het jaartotaal bedraagt 23000, ongeveer even veel als in de beide voorgaande jaren.

16. *Autographa bractea* (Denis & Schiffermüller). Op 17.VIII een ♂ te Vlodrop (J. Queis).

17. *Syngrapha interrogationis* (Linnaeus). Een exemplaar op 31.VII te Dalfsen (A. Goutbeek), het eerste na 1976.

18. *Rhodometra sacraria* (Linnaeus). In totaal werden drie exemplaren waargenomen: 25.VIII één te Schoorl (K. Kaag), de tweede 27.VIII te Melissant (K. Huisman) en de derde 2.IX te Groeningen (Lbg.) (A. Rutten).

19. *Orthonama obstipata* (Fabricius). Bijna altijd een zeldzame verschijning hier te lande. Twee exemplaren op 12.VIII te Stein (pater Munsters).

20. *Magaritia sticticalis* (Linnaeus). Van deze eveneens zeldzame immigrant werd op 27.V één exemplaar te Kortgene gevangen.

21. *Udea ferrugalis* (Hübner). Wat zelden gebeurt, al in VI werden twee exemplaren opgemerkt. Zowel op de 9de als de 10de werd er één te Nieuw Formerum (Terschelling) aangetroffen (P. Zumkehr). Daarna verscheen de soort pas weer op 4.IX en 6.IX, telkens een exemplaar te Terneuzen, waarna van 12.IX tot in XI een vrij goed aaneensluitende rij waarnemingen volgde, in hoofdzaak in het ZW van het land en steeds in klein aantal. Daarnaast werd *ferrugalis* diverse malen ook noordelijker uit het kustgebied gemeld (o.a. weer verscheidene malen van Terschelling), één maal van Steenwijk en pas laat in het seizoen uit Zuid-Limburg. Opvallend was de waarneming van B. van Aartsen daar: op 15.X werden er 20 geteld en de volgende dag ontbrak de soort volkomen. Het laatste exemplaar werd 14.XI te Kortgene aangetroffen. Totaal aantal exemplaren: 94, het hoogste sinds 1969.

Vindplaatsen. Lbg.: Geulle, Sint Pietersberg. Zl.: Terneuzen, Kortgene. ZH.: Melissant, Oostvoorne, Brielle, Rotterdam, Lexmond. NH.: Amsterdam, Oostzaan, Oosthuizen, Zwanenwater. Ov.: Steenwijk. Fr.: Leeuwarden, Terschelling (Nieuw Formerum, Boschplaat).

22. *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller). Eerste waarneming: 22.VII één te Amsterdam. Daarna pas op 24.VIII één te Melissant, gevolgd door nog drie in dezelfde maand. In IX werd de vlinder slechts op zeven dagen gemeld, in X op twee en in XI werd de laatste op de 11de in de val te Kortgene aangetroffen. Het totale aantal bedroeg dan ook niet meer dan 19.

Vindplaatsen. Lbg.: Terziet, Sint Pietersberg. Zl.: Terneuzen, Paulinaschor (Zeeuws-Vlaanderen), Kortgene. ZH.: Melissant. NH.: Amsterdam. Gdl.: Hien (bij Dodewaard). Ov.: Lemelerberg. Dr.: Dwingeloo.

23. *Diasemiopsis ramburialis* (Duponchel). Eén exemplaar op 21.VII te Stein (pater Munsters). Een uiterst zeldzame immigrant in Nederland. Tot nu toe werd alleen in 1961 en in 1967 één exemplaar gevonden.

24. *Plutella xylostella* (Linnaeus). Eerste twee op 27 en 31.V te Kortgene en Lexmond. In VI op 11 dagen gemeld, in VII op ruim de helft van de 31. Daarna werd het aantal waarnemingen al merkbaar kleiner: op 12 dagen in VIII, 10 in IX, 7 in X en 3 in XI, het laatst op de 14de te Kortgene. Het aantal exemplaren per dag was steeds klein. Slechts twee keer bedroeg het

meer dan 10, namelijk 12 op 20.VII en 20 op 24.VIII. Het totale aantal bedroeg dan ook niet meer dan 179. Overigens zijn er nog slechtere seizoenen van de Koolmot geweest: 52 in 1971, 73 in 1974 en 97 in 1976.

Dat de vlinder zich nog laat in het seizoen voortplant blijkt uit de vondst van een volwassen rups op 26.X te Rotterdam. Deze verpopte twee dagen later, de pop werd buiten bewaard in een temperatuur die schommelde tussen 2 en 12°. De vlinder verscheen op 3.XII (N. Elfferich). Zo een voortplanting zonder onderbreking is typisch voor een soort uit warmer gebieden, waar de ontwikkeling zonder diapauze door kan gaan.

De vindplaatsen lagen verspreid over Lbg., Zl., ZH., NH., Ov. en Fr., in laatstgenoemde provincie alleen vermeld van Terschelling waar van 6-24.X op zes dagen acht exemplaren geteld werden.

SUMMARY

Below the results of a very mediocre season. A really fine period only lasted from the last week of July till the end of August.

1. *Colias hyale*. Only 5 specimens, all in the south of the country.
2. *Colias crocea*. First specimen on 10 July, all in all 17 in that month. In August much rarer, but September was a very good month with days of more than 30 specimens. A few in October, last on the tenth. Total number 198.
3. *Vanessa atalanta*. First specimen on 14 April followed by several others in that month. In May only a few. More regularly from June, but mostly in small numbers till September. That month several days more than 100 counted specimens. In October numbers decreased rapidly although several were still observed in November. Last seen on 3 December. Total number 4600, for the Netherlands mediocre.
4. *Cynthia cardui*. First specimen as late as 11 July. The species remained a rarity during the whole season. Only a few were seen in September. Last observation on November 16. Total number 85.
5. *Issoria lathonia*. Only one outside the dune area along the North Sea: one south of Amsterdam in June.
6. *Acherontia atropos*. From July till October 11 moths were observed, a normal number. But 46 caterpillars were collected and that is an exceptionally high number.
7. *Agrius convolvuli*. Between 25 July and 29 September 24 moths were observed. But the number of caterpillars surpassed all that had been observed before: 1008 were collected in the last week of August and the first of September, especially along the borders and in the centre of maize fields, but also on Great bindweed (*Calystegia sepium*) growing among reed, even along canals.
8. *Macroglossum stellatarum*. First observation on 5 July, followed by many others in that month. But numbers diminished strongly in August and remained very low, especially in October. Last observation on the 21st of that month. The total number is 316, thanks to the rather strong immigration. Caterpillars were found in numbers at the end of August, but outside most must have succumbed owing to the unfavourable weather of September.
9. *Lithosia quadra*. One in the prov. of Limburg on 30 July.
10. *Agrotis ipsilon*. One on March 28, the next on 3 July. From that date present in small numbers. Last observation on November 15. Total number 323, very mediocre.
11. *Peridroma saucia*. From May till October one or two per month, but in November 14. Total number 25, reasonably good.
12. *Spodoptera exigua*. One in Limburg on 11 July.
13. *Heliothis armigera*. One in the Frisian island of Terschelling on 22 July.
14. *Heliothis peltigera*. One in Limburg on 13 August.
15. *Autographa gamma*. From 25 May till November a continuous row of data, but very small numbers till July. About mid August the species became more common and locally large concentrations could be observed. Several specimens were still seen in November, the last two on the 29th and on 1 December. Total number 23000, about the same as in the two preceding years.

16. *Autographa bractea*. One in the prov. of Limburg on 17 August.
17. *Syngrapha interrogationis*. One in the prov. of Overijssel on 31 July.
18. *Rhodometra sacraria*. Two in the last week of August and one on 2 September.
19. *Orthonama obstipata*. Two in Limburg on 12 August.
20. *Margaritia sticticalis*. One in the prov. of Zeeland on 27 May.
21. *Udea ferrugalis*. Two specimens already in the first half of June. Then from the first week of September till about mid November. Total number 93, the highest since 1969.
22. *Nomophila noctuella*. Observed from 24 August till 11 November in very small numbers, so that the total number was only 18.
23. *Diasemiopsis ramburialis*. One in the prov. of Limburg on 21 July, the third specimen ever observed in The Netherlands (the two others in 1961 and in 1967).
24. *Plutella xylostella*. Observed from 27 May till 24 November, but often with great gaps and in very small numbers. Total number only 179.

Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

MAES, K., 1984. A COMPARATIVE STUDY OF THE GENITALIA OF SOME LYMANTRIIDAE HAMPSON (1893) OF THE PALEARCTIC REGION. Overdruk uit Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België (Klasse der Wetenschappen) 46 (3): 125-149, pl. 1-8.

In dit artikel bouwt de auteur voort op de literatuur die de paar laatste decennia verschenen is over de systematiek van de familie. Van de behandelde genera worden zoveel mogelijk de genitaliën van ♂ en ♀ van de type species, en soms ook nog van een andere congenerieke soort, in duidelijke lijntekeningen afgebeeld en de kenmerken van het genus besproken. De Noordamerikaanse soorten werden in 1978 door Ferguson in „The Moths of America north of Mexico” behandeld en geleidelijk aan komt er nu ook een beter inzicht in de palearctische. Het artikel van de heer Maes is daartoe mede een uitstekende bijdrage.

Hieronder volgt een volledige lijst van de veranderingen die aangebracht moeten worden in de genusnamen van de Lymantriidae zoals die voorkomen in de Naamlijst van 1976.

Orgyia recens (Hübner) wordt ondergebracht in het genus *Telochurus* Maes, 1984.

Orgyia ericae Germar verhuist naar *Clethrogyna* Rambur, 1866, waardoor de auteursnaam nu tussen haakjes komt te staan.

De type species van *Dasychira* Hübner, 1809 is een Noordamerikaanse soort die geen verwanten in het palearctische gebied heeft. Bovendien zijn onze twee soorten niet congeneriek. De soort *pudibunda* komt nu in *Callitera* Butler, 1881 (niet in *Elkneria* Börner, 1932 zoals Maes schrijft, zie J. D. Holloway, 1982, Proc. Trans. brit. ent. nat. Hist. Soc. 15: 44). En *fascelina* is in *Dicallomera* Butler, 1881 geplaatst.

Voor *Euproctis similis* (Fuessly) en verwanten had Maes reeds eerder in 1984 het genus *Sphrageidus* opgericht. *Euproctis chrysorrhoea* (Linnaeus) verandert niet.

De overdruk is verkrijgbaar bij N. V. Brepols I. G. P., Baron Fr. du Fourstraat 8, B-2300 Turnhout, (Belgische) postgiro 000-0033677-18, prijs BFr. 900.—

(De titel van het tijdschrift staat niet in de World List, noch in de lijst van tijdschriften aanwezig in de bibliotheek van het Brits Museum. De afkorting zou kunnen luiden: Med. K. Ac. Wet. Lett. Kunst. Belg. (Kl. Wetensch.)). — B. J. Lempke.